

1997
1481
06
Ч.

144.

"ПРОСВѢТА"

Г. Л. Я.
Цѣна 10 кр.

Рѣкъ 1892.
Книжочка 5.

238

Въ тов. „Просвѣта“ улица Вѣрменська ч. 27. можна достати:

I. КНИЖКИ ДЛЯ НАРОДУ.

20. Перекотиполе	8 кр.
24. Житє честного чоловѣка	10 "
25. XII пѣсней о св. Николаю	5 "
26. Ягъ ярмаркувавъ Тарасъ	6 "
27. Добре роби, добре буде	7 "
28. Мотыль, читанка для руского народу	10 "
29. Старый Ефремъ, Н. Устїяновича	10 "
30. Що насъ губить, Ст. Качалы	12 "
32. Росказы про небо и землю	12 "
33, 34. Росказы про силы природы, Ч. I. и II. по	10 "
35. Вексель и лихва, наша бѣда	12 "
36. Оповѣданє о житю св. Бориса и Глѣба.	10 "
37. Житє Т. Шевченка	14 "
38. Повѣстки для дѣтей	15 "
39. Що то таке провизорїя?	8 "
40. Сестра. Оповѣданє М. Вовчка	5 "
41. Байки Павла Свого	12 "
42. Трийцять лѣтъ тверезости	20 "
43. У пропасть дорога ховзка	18 "
44. Вѣнокъ	8 "
45. Нива	10 "
46. Пасѣка	14 "
47. О управѣ рослинъ господарскихъ	20 "
48. Про житє	8 "
49. Зоря	12 "
50. 52, 56, 70, 80, Исторїя Руси. ч. I. 15 кр., ч. I. 13 кр. ч. III. и V. 18 кр., ч. IV. 16 кр.	
51. Звѣрята шкѣднїи и пожиточнїи	82 "
55. На досвѣдкахъ	12 "
59. Паша душа въ господарствѣ	25 "
60. Веснянка, читаночка для малыхъ и старыхъ	15 "
62. Житє св. Кирила и Методїя	12 "
64. Ленъ и конопль	14 "
65. Мертвецкїи великдень	8 "
66. Рогала худоба	35 "
67. Житє св. великомучен. и дѣкари Панталеймона	10 "
68. Помѣчь власна Смайльса, Часть I.	15 "
71. Про живоплоты и лѣсы	28 "
72. Веняминъ Франклинъ	12 "
73. Дрѣвна птица господарска	30 "
74. Чимъ люде живїи	10 "
78. Споминки про житє Волод. Барвѣньского	6 "
79. Вѣдкрытє Америки	10 "
81. Про законъ о товариствахъ	10 "
84. Житє св. Евстахїя	10 "
89. Исторїя Украины: Полуботокъ и Кальнишевскїи	7 "
90. Староцигїйске Брацтво	16 "
91. Праведный Тевїя	8 "
92. Про хованє свиной	30 "
93. Оповѣданє про рослины, О. Степовика	30 "
95. Маркїянъ Шашкевичъ. Про его житє и письма	18 "
98. Географїя Руси, зъ мапою	45 "

4661

Г А Л Я

ОПОВѢДАНЕ

О. ШМІДТОВОИ

Переклала зъ російской мовы и де-що додала

М. ЗАГОРНЯ

Накладомъ Товариства „Просвѣта“

У Львовѣ 1892.

Зъ друкарнѣ Товариства им. Шевченка
підъ зарядомъ К. Беднарского

50K

В. Л. А. І

ВНАКОВОГО

УНІВЕРСИТЕТНОГО

Львівський університет імені Івана Франка

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 3614

3617

Львівський університет імені Івана Франка

Львів 1987

Львівський університет імені Івана Франка

Львівський університет імені Івана Франка

I.

Се діялось у насъ на Украинѣ, але давно, рокѡвъ тысячу назадъ. Тодѣ на Украинѣ не такой ладъ бувъ. Людей тодѣ мало жило на Украинѣ. А порядокъ давали князѣ та вѣче. Въ осени князѣ объѣздили гѡроды [мѣста] и села зъ вѡйскомъ, щѡ звало ся дружиною, и збирали подать не грѡшми, бо тодѣ грошей ще не було, а шкурами, медомъ, воскомъ, горѡдиною, садовиною. Князѣвъ настановляли народнѣ рады, — тодѣ вони звали ся вѣча. Кожный князь мавъ свое вѡйско. Зъ нимъ ходивъ воювати, зъ нимъ радивъ раду, судивъ людей. Вѡйско набирали князѣ зъ охочихъ людей: хто хотѣвъ, той пристававъ. Вѡйску платили добычью та землями.

Городяне [мѣщане] й селяне усѣ въ той часъ були вѡльнѣ, нѣкому панщины не робили, мали свою спѡльну землю. Городяне мали свои вѣча. Тѣ вѣча збирали ся на раду на майданѣ середъ мѣста. Вони й выбирали, а часомъ судили й проганяли князѣвъ, якъ щѡ вони робили не по правдѣ.

Отъ тодѣ-то у одному кутку сьогочасной Чернигѡвской губернѣ, на крутѡй горѣ стоявъ багатый теремъ [замокъ]. Навкругъ нього були темнѣ лѣсы зъ глибокими провалами, а мѣжъ тыми лѣсами простягались роскѡшнѣ поля та луки, стояли великѣ села та мѣсточка. Подъ горою текла глибока рѣчка, несучи свои воды у широкой Днѣпро, а по лѣсахъ де-не де блищали озерця та дзюрчали струмочки [потѡчки].

Усѣ сї мѣсточка та села були славетного князя Рослава, и теремъ его, обгородженный зелѣзнымъ тыномъ зъ позлотистыми головками на штахеткахъ, оточеный широкимъ дворомъ, знали и старый, и малый, и багатый, и вбогий.

Багато тамъ жило людей. Живѣ тамъ Рославъ, старый князь-удѣвецъ зъ дочкою Галею, — дванацятый рочокъ ѣй бувъ. Рославъ князювавъ надъ своими землями, оборонявъ ихъ вѣдъ дикихъ народѣвъ, вѣдъ Хозарѣ та Печенѣговѣ, и воювавъ зъ тими народами. Здобычу князь дѣливъ зъ дружиною. А добычѣ бывало инодѣ чи-мало: добували у ворогѣвъ тканины дорогї, поясы золотокованї, мечѣ харалужнї [сталевї] и рабѣвъ. Отсе на войнѣ возьмутъ у бранѣ людей и ведутъ ихъ до себе у неволю — и тї невольники звать ся рабами. Рабы повиннї були у всьому слухати своихъ панѣвъ, слугувати имъ, робити тѣльки те, щѣ имъ звелять. Багато було рабѣвъ та рабинѣ у князя Рослава и сеи ночи багато имъ було работы: бувъ у князя бенькетѣ.

Ясно свѣтили ся вѣкна въ князѣвскому теремѣ темной осѣнной ночи. Далекѣ лунали голоснї пѣснѣ лицарскї, далекѣ чути було, якъ дзвенѣли срѣбнї кубки, якъ гомонѣли люде... Рославъ бенькетувавъ зъ своею дружиною, бо веселый бувъ, а веселый бувъ вѣнѣ тымъ, щѣ пощастило прогнати злыхъ Печенѣговѣ, — не встигли вони сього разу попалити села, въ нѣвецѣ обернути поля та луки, забрати въ бранѣ жѣнокѣ та дѣтей. Напали на нихъ хоробрїй лицарѣ, розпорошили всю орду печенѣжску, якъ зграю вороня, половину на мѣсци спати поклали, а решту прогнали далекѣ, у широкї степы.

Велика князева свѣтлиця вѣкнами була на схѣдѣ сонця. Бѣлї дубовї стѣны були пообвѣшуванї доро-

гими килимами, штучно переткаными квѣтками та смужками. Биля стѣны стояло пять чи шѣсть дубовыхъ столѡвъ, а по-пѡдъ стѣнами були лавы, позастелюваній шкурами зъ лисиць та зъ куницъ. И на долѣвцѣ [*пѡдлозѣ*] попростелюваній були ведмежій, вовчій та оленячій шкуры. Промѣжь вѡкнами по стѣнахъ висѣли роги зъ турѡвъ та зъ оленѣвъ, польовничій рѡгъ князѣвъ, оброблений у золото зъ перлами на держаку, дорогій панцирь зъ грецкои землѣ, кований зъ чистого срѣбла. Биля другой стѣны, мѣжь дверима й печью у кутку, пышавъ ся великій мисникъ — шафа зъ штучною горорѣзьбою, — помальований ясными фарбами. Рѡжки у миснику поробленій були змиевими головами зъ роззявлеными пащами, а нѡжки величезными лапами зъ кѡгтями. У миснику було багато посуду: срѣбного, позолочуваного, деревяного, штучно помальованого; були тутъ и грудки сутого золота, — дорогій подарунокъ вѡдѣ приятеля, грецкого пана, — були й тацы зъ повырѣзуваными на нихъ квѣтками та овощемъ, великій та малій кубки, поробленій взоромъ змиевыхъ, туровыхъ чи ведмедячихъ головъ, або взоромъ квѣтокъ зъ листемъ, лежали срѣбнїи та золотїи ложки та полоники, великїи й малїи ножѣ зъ мудрацїйными колодочками; було багато де чого дивовижного, — князь Рославъ любивъ хвалити ся передъ гостями тымъ добромъ. На особливѡмъ ослонѣ, на покутѣ, стояла миска и глечикъ зъ водою, а надъ ними, на забитому въ стѣну оленячому розѣ висѣвъ вышиваний рушникъ зъ дорогой шовковой тканины. У себе въ комнатѣ Рославъ умывавъ ся зъ простой глиняной миски и втиравъ ся грубымъ домотканымъ рушникомъ, але передъ гостями любивъ показати свою заможнѡсть, и столы тежь позастелюванїи були дорогими настѡлниками, щѡ по нихъ выткано пышнїи лиштвы.

Уже й зъ пѣвночи звернуло, а лицарѣ все бенькетують. Багато разѣвъ обѣйшовѣ кругомѣ Рославѣвъ кубокѣ, — а кубокѣ той зроблено зъ черепу [чашки] князя хозарского, що єго самѣ Рославѣ убивѣ, оковано кубокѣ золотомѣ, выщяцьковано перлами, туркусами та дїямантами.

Понаѣдали ся й понапивали ся гостѣ до-схочу. Разѣвъ десять князевѣ слуги частували ихѣ то медомѣ, то пивомѣ, то виномѣ. За однимѣ заходомѣ выпивали лицарѣ повнѣ коряки [деревяні чарки], заѣдали пшенишными паляницями та втирали довгѣ вусы полами гафтованихѣ жупанѣвъ. Одна по одной зъявляли ся на столѣ смашнѣ стравы: баранячѣй бѣкъ зъ кашею, гуси печенѣй, рыба-сомѣна варена, цѣлый кабанѣ дикѣй печенѣй, телятина, горохѣ, рѣпа, юшка зъ рыбы та й ще чи-мало де чоґо, що й не перелѣчишь! А потому пошли ласощѣ, яґоды, варене, юшки солодкѣй, озварѣ, кислѣвъ.

Давно вже було по опѣвночи, а й доси. порають ся у пекарняхѣ кухарѣ зъ пѣдкухарями, и доси бенькетують гостѣ, до дому йти не думаючи, пѣснѣ спѣвають, одинѣ передѣ другимѣ величаютъ ся, выхваляють ся: хто може найдрѣбнѣйшу пташину летючу зъ лука вбити, — хто вмѣе кидати стрѣлы, бѣжучи конемѣ навзагоды, — хто не злякаеть ся выйти самѣ на ведмеда, — хто спинить буйного тура за роґи, — хто посадить зъ розгону дикого кабана на списа.

— Нѣ, братья, се все не диво! На те мы й лицарѣ, щобѣ стрѣлами вцѣляти та звѣра подужувати, а ось дочка моя, дитина малá, скажу вамѣ, зъ лука стрѣляє не зґорше вѣдѣ доброго лицаря, зъ весломѣ справляеть ся якѣ велика, у бѣгу усѣхѣ выпередить,

на найвысче дерево вылѣзе, на якому хочь кони погарцюе...

— Та ну? — загули гостѣ, — се твоєи покѡйной Янусѣ дочка? Що-жѣ ты, нане господарю, намѣ таке диво не покажешь? Потѣшь гостей, покличь вѣ, хай заспѣває, потанцюе, покаже, щѡ вмѣе!

Господарь похопивъ ся и трохи збентѣживъ ся.

— Не годить ся, друзѣ! Дитина теперь спить... На що вѣ сонѣ трѣвожити? Нехай другимѣ разомъ...

— Другого разу довго дожидати, — кричали гостѣ, — выспить ся потѡмъ. Веди вѣ сюды... мы подивимось. Потѣшь, пошануй насѣ!

Рославъ усе вѡдмагавъ ся и вставъ зѣ-за стола, але гостѣ обступили его:

— Мабуть и справдѣ повеличавъ ся! мабуть у тебе языкъ меле, чого й не розумѣе! — драгували его.

Дошкулили князя тѣ слова.

— Ну, нехай буде по вашому! Пѡду, збуджу вѣ...

Гостѣ затихли, дожидаючи.

II.

У другѡй половинѣ терему були вузкѣ крутѣ схѡдцѣ до свѣтлички. Свѣтличка ся вѡкнами була у густѣй садѣ, и соковитѣ вѣти зѣ яблуками червонобокими лѣзли у хату, — треба було тѡльки простягти за ними руку. Рѡвно выгиблована долѣвка й стѣны бѣлѣли при темрявѡмъ свѣтѣ вѡдѣ каганця, и на нихъ выразно вырѣзувались дубовѣ лавы застеленѣй шкурами зѣ куницѣ, дубовѣй столикѣ, вкрытѣй квѣтчастѣмъ шовковѣмъ обрусомъ, два три невеличкихъ стѡльчики, пооббиванѣй чимъсь темнымъ, веретено зѣ гребѣнемъ била вѡкна, мисникѣ зѣ горорѣзѣбою у кутку и два лѡжка. На одному лѡжку,

большому, на мягкой перинѣ и зъ великою подушкою подъ головами, солодко хропá на всю хату мамка Оксана; на другомъ маленькомъ, мусяжомъ цяцкованомъ, на лебединому пуху, подъ шовковымъ наметомъ, якъ пташка въ гнѣздѣ, спала черноока Галя.

Довгий кучеръ пасмами розсыпались по едвабной ковдрѣ, тоненькій смуглявій рученята розкидались и здрогались у-во снѣ, вона всмѣхалась, щось гарне їй снило ся.

Тихо вступивъ у свѣтличку Рославъ, вѣдкнувъ обережно наметъ и на хвилину задививсь на сплячу дѣвчинку.

— Шкода будити! — промовивъ вѣнь. — И надало жь менѣ сказати!...

Вѣнь тихо нахиливъ и погладивъ рукою по шовковыхъ кучеряхъ.

— Галю! чуєшь, Галю!

Дѣвчина на-пѣвъ розплющила очи и обхопила руками батькову голову.

— Таточку, щѣ менѣ приснилось!...

— Уставай, Галю, подемo до гостей! хотять тебе бачити!

Дѣвчина зѣперлась на лѣкоть и широко розплющила очи.

— Куды йти? до якихъ гостей? Не хочу до гостей!

— Дурненьке! На тебе мои лицарѣ подивитись хочуть... просять, щѣ ты имъ заспѣвала, потанцювала, потѣшила... Уставай швидче!

У Галѣ бровы насупились, сонъ перейшовъ, великі очи сердито блиснули.

— Не хочу до гостей! Не поду! спати хочу!...

— Та не можна-жь дочко! Я имъ слово давъ, щѣ приведу тебе...

Але Галя не знала, що значить „не можна“.

— Не по́ду, не хочу, спати хочу! — уперто сказала вона знову и вѣдѣхнула батькову руку.

Рославъ выпроставъ ся:

— Такъ онъ якъ ты мене любишь? Ну, дочко, гляди, силувати не буду... тѣлько... [голосъ батькови затремтѣвъ]... коли вже сього ты не хочеш менѣ зроби, то не варта ты, щобъ я тебе любивъ...

Дѣвчина скочила зъ лѣжка и поспѣшаючись почала одягатись.

— Татусю любый, и танцювати-му, й спѣвати-му и все, що хочь, зроблю, тѣлько не дивись на мене такъ! Ось заразъ уберусь. Ну, подиви ся-жъ на мене, поцѣлуй швидче! — и вона сѣпала его, скочила на лаву, злѣзла ему на плечѣ... Де вже тутъ було сѣпитись!

Рославъ, котрого якъ вогню бояли ся Хозары, Рославъ, передъ котрымъ тремтѣли не самѣ рабы, а й лицарѣ, вѣ-мить утихомиривъ свое сердце пѣдъ сими маленькими рученятами, ухопивъ свою кохану доньку на могутнѣ руки и понѣсь у свѣтлицю.

Смѣливо позирнула дѣвчинка своими швидкими чорными очима и на лицарѣвъ, и на ясный свѣтъ вѣдъ факлѣвъ у свѣчникахъ, и на стравы солодкѣ — та вже де й той сонъ подѣвъ ся!

Гали на поглядъ здавало ся рокѣвъ тринацять, але на-справдѣ їй було рокѣвъ на два менче. Высока, струнка, дужа зъ румянцами на щѣчкахъ и зъ великими, смѣливими палкими очима, Галя була якъ намальована, — дивишь ся, й не надивишь ся.

Кобзарь, що сидѣвъ на лавѣ бѣля вѣкна, дзенькнувъ по струнахъ, Галя закинула за плечѣ на-пѣвъ рѣстобненѣ рукава зъ своѣи довгои шовковои сорочки,

пѣдсунула золоті́ наручя на рукахъ, узялась у боки и ладнаючи зъ музикою пѣшла у танецъ.

— Отъ такъ Галя! отъ такъ дѣвка! — хвалили лицарѣ, якъ дѣвчина, уся почервонѣвши, кинула танцювати, побѣгла до батька, засоромилась и сховалась у широкихъ згорткахъ его пышнои червонои сукнянои одежѣ, а сама нишкомъ лукаво вызирала зъ-пѣдъ рукава: чи сподобались вѣ танцѣ та спѣвы гостямъ.

— Ну лишь, Галю! — звелѣвъ батько, — годѣ ховатись! Вѣзьми лука та пусти стрѣлку!

А хлопецъ уже державъ на поготовѣ вѣ лукъ оброблений у золото зъ окрасами зъ слонячои кѣстки. Галя зручно натягла лука, нацѣлилась у око кабанячѣй головѣ, що висѣла на стѣнѣ, и пустила стрѣлку... Усѣ скрикнули зъ дива, — стрѣла такъ и встромилась у ту ямку, де колись у кабана було око.

— Отъ такъ Галя! отъ такъ зручно! — почуло ся зъ вѣдусюдѣ. Очи у дѣвчины блищали зъ радощѣвъ. Вона поважно, якъ велика, почала частувати гостей: кожный лицарѣ выпивавъ вина и вклонявъ ся вѣй, дякуючи за ласку; де-якѣ дарували вѣй, хто грецку монету, хто камѣнь самоцѣтний, хто намисто...

— Розпестите вы менѣ дѣвчину, — казавъ осмѣхаючись Рославъ. — Часъ тобѣ спати, Галю! Не осудѣть, лицарѣ, коли чимъ на догодила... малá ще, нерозумна...

Галя низько вклонила ся лицарямъ, и зъ-вѣдусѣль хвалена, почервонѣла якъ макѣвка й побѣгла въ свѣтличку.

III.

Другого дня въ-ранцѣ Галя встала пѣзнѣйше нѣжъ звычайно и выйшла на рундукъ [*Ганокъ*]. Мамка вѣ, стара

Оксана, пошла по холодну воду до криниць, дѣвчата-рабинѣ порозходились хто куды, — дѣвчина стояла сама и замыслившись дивила ся на высокій теремъ зъ широкимъ дворомъ. Рѣвний, не схилистый дахъ на рундуцѣ спиравъ на чотири карбовані стовпцѣ; увесь дахъ штучно бувъ помережаний вырѣзуваною роботою; такъ само помережані були и быльця и пѣвкружя зъ стовпцями на вѣкнахъ, и дахъ на дво-поверховѣмъ теремѣ и на высѣмъ ганку, що бувъ саме надъ рундукомъ. Зъ того ганку збѣгали у низъ вузенькї схѣдцѣ, притулючись до стѣны въ теремѣ такъ, що ихъ ледви можна було помѣтити. На стовпцяхъ на даху, надъ вѣкнами — усюды видко було позолочуванѣ, помѣшанѣ зъ червоною, синьою, зеленою та бѣлою фарбою.

Пѣдъ теремомъ, глубоко въ землю увѣходячи, були льохи глубокой зъ чужоземнымъ виномъ, зъ солодкими стравами, були пекарнѣ, хижѣ та другї закапелки.

Просто рундука бувъ будынокъ на одинѣ поверхъ, — тамъ спали гостѣ, якъ приѣздили, а праворучъ стояли хлѣвы, станѣ, коморы.

Галя оглядала усе те давно тѣ вѣдомѣ, лѣниво потягалась, кликала голуба, що привчила его до себе, дивилась, якъ вѣнъ злѣтавъ пѣдъ небо, кружлявъ у неи надъ головою, и всмѣхалась, якъ вѣнъ сѣдавъ до неи на плече.

На Гали була довга сорочка зъ товстого полотна, зъ довгими рукавами; на сорочку накинула она обгортку саетову, бо ранокъ бувъ пѣхолодный пѣсля-спасѣвскїй. На ногахъ черевички червонї грецкї на-босоножъ узутї, а сорочка пѣдперѣзана дорогимъ поясомъ зъ перлами и зъ усякимъ камѣнемъ самоцвѣтнымъ, — зъ симъ поясомъ Галя нѣколи не розлучаетъ ся, се памятка вѣдъ тѣ покѣйной матери Янусѣ...

— Що се мамка такъ довго? — думаетъ Галя, — чи не по́ти у лѣсъ? Мабуть грибо́въ зъ ранку багато, багато...

Галя швидко збѣгла зъ рундука и зникла въ лѣсъ. Якъ свѣжо, якъ зелено! скільки комахокъ! Галя швидко перестрѣбувала [*перескакувала*] зъ грудки на грудку, черевички перешкажали, — вона роззула ихъ и сховала за поясъ... Ноги такъ и топнуть у вохкій мохъ, трошки по́холодно, але Галя, стробаючи, грѣеть ся. Щучи, пѣсню заспѣвала... тамъ грибу знайшла, тамъ ягоду зорвала, — роскѣшь!

А онъ по той бѣкъ струмочка и старый лѣсъ. Ухъ! якъ тамъ темно, ажъ моторошно стае!

— Що тамъ? зазирнути хйба? Не велѣла мамка ходити. Тамъ, каже, звѣрь, вовкулаки, русалки... Отъ бы подивитись!

Галя зупинилась передъ струмочкомъ и незважливо обривала гилечку зъ лѣщивы, зъ-пѣдъ лоба позираючи на темну пущу.

— Не велѣла мамка, не велѣла, — повторювала вона вагаючись, и наразъ вѣдъ-разу наважилась: — А я таки по́ду! — и швидко перестрыбнула черезъ струмочокъ.

Кинеть ся стара, — думала Галя, — ну, пошукае... Хйба що? Я-жь то́льки трошечки... подивлюсь, що тамъ за сею стежечкою.

Галя и вернулась бы, та дуже вже гарно у темному лѣсъ. Высокі грубі дерева у два обѣймища й грубий мохъ мякій, соковитый, чагарникъ такій, що ледви продерешь ся, а вѣй саме й любо продиратись у пущи, — бо тамъ прогалина.

— Ось заразъ верну ся, — думаетъ дѣвчина, — то́льки зирну, що тамъ далѣ...

Але й далъ усе те-жь, тй-жь сторбчнй дерева, той-же соковитый мохъ.

— Чась и до дому, — подумала Галя й завернулась.

Довго продиралась вона и праворучь и лъворучь, и просто упередь, а все нема та й нема струмочка. Ишла, йшла, ажъ ноги вже не йдуть, а все пуща, и стежки вже нема, не видко й прогалины.

— Зблукалась! — подумала й съла.

Вона не злякалась, тольки чудно вй якось стало. Куды-жь ити? И всти вже хочеть ся, и багато часу поминуло.

— Дома, мабуть, кинулись... Тато поѳхавъ десь, а то-бъ вонъ мене швидко знайшовъ... Мамка, певно, плаче...

Галя знову поткнулась сюды-туды, — нъчого, опрбчь пущъ.

— А що, якъ зъ-за дерева ведмѣдъ выскочить або кабанъ дикй? — подумала вона й озирнулась. Але въ лѣсѣ було тихо, тольки листя шелестѣло та комашня порплилась у моху...

Вона знову пѣшла и сього разу выйшла на широку прогалину. Пѣдъ деревомъ сидѣла дѣвчина рокѣвъ десяти, блѣда, ажъ неначе прозора, зъ голубыми очима.

Дѣвчинка заплѣтала довгу густу косу и на колѣнахъ у неи лежавъ вѣнокъ зъ лѣсовыхъ квѣтокъ.

— Русалка! — подумала Галя и зупинилась зъ переляку, але й блѣда дѣвчинка очевидьки злякалась не менче вѣдъ неи, кинула вѣнокъ, схопилась и метнулась бѣгти по прогалинѣ.

Переляку Галиного вѣдъ-разу мовъ и не було.

— Яка-жь вона русалка, коли тѣкае вѣдъ мене? — подумала Галя, побѣгла за дѣвчиною и гукнула:

— Гей, дѣвчинко! куды ты? Подожди мене...

Дѣвчинка зупинилась и злякавшись дивилась на Гаю.

— Я зблукалась... Выведи мене на стежку! — казала Галя. — Знаєшь, я тебе злякалась, думала, що ты русалка, — весело щебетала вона, — а якъ ты побѣгла, я й бачу, що ты така-жь дѣвчина, якъ и я. А ты тежь злякалась?

— Нѣ, я нѣчого не боюсь, — вѣдмовила дѣвчинка тихо й ласкаво, — тѣльки тато не велять менѣ нѣ зъ кимъ балакати.

— Чому?

— Боятъ ся, що нашу землянку знайдуть. Я вже тебе поведу до насъ, тѣльки ты нѣкому про насъ не кажи, а то погано намъ буде!

— Чого погано?

— Не знаю... тато такъ каже...

Дѣвчата замовкли й пѣшли мѣжь чагарникомъ.

— Якъ же ты зблукалась? Хиба не знаєшь дороги?

— Та я нѣколи не була въ сьому лѣсѣ. Мамка менѣ не велить сюды ходити, а сьогоня схотѣло ся, я й пѣшла.

Дѣвчина недовѣрюючи глянула на неи.

— Схотѣлось? А хиба ты не любишь своєї мамки? Адже вона теперъ тебе шукає...

Гали стало зовсѣмъ соромъ, — похнюпила голову й змовкла.

Хвилинь черезъ десять вони вийшли на другу прогалину, де стояла землянка зъ хмизу [*хворосту*] и зъ моху.

— Тутъ вы й живете? — здивувалась Галя.

— Еге!

Галя змовкла и вони увѣйшли.

На зустрѣчь имъ уставъ высокій сивый дѣдь зъ

довгою бородою въ довгѣмъ широкомъ кафтанѣ, подперзаномъ ремѣннымъ поясомъ.

— Вона зблукалась, таточку! Не сердьтесь, я тѣ привела, бо не можна-жъ кинути саму у лѣсъ, — выпривлялась дѣвчинка.

Дѣдъ пыльно подививсь на гостю.

— Чия ты, дѣвчинко? — ласкаво спытавъ вѣнъ.

— Я зъ терему, — вѣдмовила Галя.

— Знаю, а хто-жъ твоѣ батько?

— Батько мѣй Рославъ... вѣнъ князь... усъ его знаютъ...

Дѣдъ помовчавъ.

— Якъ же ты потрафила до насъ?

Галя розказала.

— Ну, хвалити тебе нема за що, — поважно сказавъ дѣдъ, коли она доказала. — А вже теперъ не вернешь, доведеть ся тобѣ мабутъ у насъ заночувати, бо буря находить. Ъсти хочеш? Софіє, дай ѣй чого поѣсти,

Маленька хозяйка митью поставила ѣжу: меду, окраецъ хлѣба, квасу й цибулѣ. Галя узялась до ѣжи и тѣльки теперъ почула, якъ выгодалась.

Одначе буря пѣшла осторонь, и дѣдъ выйшовъ провести Галю. Софія пѣшла зъ ними.

— Слухай, — сказавъ вѣнъ Гали, — ты потрафила до насъ несподѣвано... Дивись, не кажи нѣкому про насъ, а то насъ занастаишь...

Гали стало страшно.

— Чого-жъ ты, дѣдусю, людей боишь ся? Ты воужбитъ? чарѣвникъ?

— Нѣ, дитино, я христіанинъ, — вѣдмовивъ вѣнъ журливо всмѣхаючись. — Коли хто дѣзнає про мене, мене убють, якъ дикого звѣра.

— Християнинъ? — замыслено промовила Галя,
— то ты Грекъ?

— Нѣ, я Полянинъ, тольки живѣ у грецкѣй земли
и по грецкому розумѣю.

— Якій-же ты християнинъ? Розкажи, дѣдусю, що
се значить? — просила Галя.

— Довго розказувати, дѣвчино, та й не зрозу-
мѣешь...

— Зрозумѣю, дѣдусю, усе зрозумѣю!

— Чась тобѣ до дому, дѣвчино... Тамѣ тебе до-
жидаютъ.

— Але у Галѣ вже очи блищали. Тутѣ було
щось,¹ чого вона не знала, а вѣй хотѣло ся усе знати.

— Дѣдусю!...

— Чого?

— Можна знову до васѣ прийти? Я стежку за-
примѣтю...

Дѣдъ злякавъ ся.

— Нѣ! нѣ! на що? чого тобѣ сюды ходити?

— Дѣдусю, я нишкомѣ прибѣжу, нѣкому не скажу.
Розкажете тодѣ дѣдусю?

Дѣдъ нѣчого не вѣдмовивъ и швидко пѣшовъ по
стежечцѣ. Вѣнъ сподѣвавъ ся, що Галя не запримѣтить
дороги. Але Галя усе примѣчала, дѣвчи-тричи непомѣтно
зломила гильку на деревѣ, разѣ-два швидко збила но-
гою гнилый пенюкъ, у одному мѣсци непомѣтно ки-
нула на зеленый мохъ пучечокъ квѣтокъ, що нарвала
по дорозѣ... Вѣй такъ хотѣлось прийти сюды ще разѣ:
и мовчазна дѣвчинка вѣй подобалась, и поважный дѣдъ,
и хотѣло ся знати: що се за люде — християне?

— Ну, ось твоѣй струмочокъ! Теперѣ ты дома,
прощай! — сказавъ дѣдъ и зникъ зѣ Софією у пущи.

Дома Галю шукали, бѣгали, плакали, — вона сказала, що зблукалась у лѣсѣ, але про дѣда зъ дочкою не сказала.

Батько вѣдвѣ зъ дружиною на полюване и такъ нѣчого й не знавѣ, мамка дивувалась, якъ Галя знайшла дорогу до дому сама, а Галя думала, якъ бы швидче знову побачити-ся зъ дѣдомъ.

IV.

Минувъ день. Не сидить ся Гали у свѣтлицѣ, не весело їй гуляти зъ дѣвчатами, не втѣшаєть ся вона нѣ зъ голубкѣвъ, нѣ зъ улюбленого сокола, нѣ зъ кѣтки зъ котенятами, — тягне вѣ у лѣсѣ до християнѣ.

День бувъ теплый. Ущѣхъ холодный вѣтеръ, повѣяло пѣзнымъ лѣтомъ. Галя встала, тѣльки стало розвиднятись, и наважилась нарештѣ пѣти у лѣсѣ. Опѣдня Оксана заснула. Галя порозсымала усѣхъ своихъ рабинь: ту по ягоди, ту по гриби, ту рыбу ловити, а то й просто такъ походить. Порозбѣгали ся дѣвчата, — Галя пѣшла на задвѣрокъ, де були хлѣвы та станѣ.

— Гей, Дальмо! де ты? — гукнула вона.

— Зѣ-за станѣ вызырнула смуглява дѣвчина зъ похмурымъ обличємъ.

— Скажи батькови, щѣбъ осѣдлавъ менѣ Яструба, та швидче!

Дальма пѣшла у станю.

Выйшовъ понурый Хозаринъ, Хотлі, рабъ, Дальминъ батько. Вѣнъ зѣ-пѣдъ лоба зырнувъ на Галю и лѣниво пѣшовъ на луку по коня. Гали здало ся дуже довго дожидати его, вона разѣвъ зо два нетерпляче тупнула нѣжкою, вырвала батѣгъ зъ Дальминыхъ рукъ, такъ, що та вѣдскочила зъ переляку, и нарештѣ не втерпѣла, пѣслала дѣвчину пѣдгонити батька.

Але ось Яструба осѣдано. Легко скочила Галя на сѣдло, ухопила поводи и, вже вѣдучи, промовила до Дальмы:

— Якъ мамка прокинетъ ся, скажи, що я поѣхала проѣздитись... незабаромъ верну ся.

Пробѣгла Галя широкимъ шляхомъ верстовъ зо двѣ, вѣдъ-разу круто повернула коня и полинула черезъ луки й поля до лѣса. Ось и струмочокъ, кѣнь легко перескочивъ черезъ нього — и Галя опинилась у пуци. Тутъ вона скочила зъ коня, привязала его поводами до дерева и пошла стежкою, пильно приглядаючись до своїхъ зазначокъ, щобъ не зблукати ся.

Нарештѣ дѣйшла й до прогалины, де стояла землянка. Вона стукнула въ дверѣ. Вѣдчинила Софія; бѣльше въ землянцѣ не було нѣкого.

— А батько де? — спытала Галя.

— По рыбу пошовъ. До вечора не прийде.

Софія здивовано дивилась на Галя и очевидячки була вѣй рада.

— Меду хочешъ? — спытала вона и полѣзла на мисникъ. Вони посѣдали вѣсти мѣдъ и збалакались.

— Такъ вы людей и не бачите? — розпытувалась Галя.

— Нѣ.

— Тобѣ хйба не сумно?

— Сумно? якъ сумно?

— Та самѣй усе бути, зъ батькомъ тѣльки...

— Та я-жъ усе такъ живу...

— Що-жъ ты робишь?

— Роботу свою справляю, учу ся, гуляю...

Галя здивувалась.

— Роботу справляешъ? яку? На що робиши? Ось я нѣякои работы не роблю. У насъ на те есть рабы. Якъ тато воювавъ зъ Хозарами, то на войнѣ здо-

бувъ раббвъ та рабинѣ. Я имъ звелю що зробити — вони й зроблять.

Софія похитала головою и промовила :

— Ты князѣвна, а мы люде простї. Та й не можна мати раббвъ...

— Чому не можна мати раббвъ? — спытала ся дивуючись Галя.

Софія каже :

— Тато кажуть, що не можна. Усѣ люде однаковї, рѣвнї, и грѣхъ другу людину робити невольникомъ.

Галя такъ здивувалась, що ажъ очи широко розплющила.

— Бачь якъ! А мѣй тато сього не каже и я сама не роблю нѣякои работы. А ты-жь що робишь?

— У хатѣ прибираю, ѣсти варю, пасѣвки доглядаю, тато мѣдъ возять у мѣсто продавати, татови й собѣ одежу шию.

— И все ты сама? — перепинила ѣъ Галя.

— Усе сама! — вѣдмовила Софія.

— А вчишь ся чого?

— Читаю, пишу, лѣчити [*ракувати*] вчусь...

— Читаєшь? пишєшь? ты? дѣвчина? Та сього й мѣй тато не вмѣе...

— А мѣй тато умѣе по грецкому и мене вчить; мы вѣ-двохъ що вечора Святе письмо читаємо.

Галя все дужче й дужче дивувалась.

— А про що тамъ написано?

— Про Бога.

— Про Бога? Про якого Бога?

— Про нашого Бога, щѣ тамъ високо, високо на небѣ. (И Софія пѣдняла палець у-гору.) Вашїй боги — идолы, не боги, се ляльки деревянї, — вони нѣчого

не можуть зробити, а наш Богъ — одинъ и Вѣнъ усе може, усе!

У Софїи розпалилось личко и заблищали очи.

— Якъ? идола не боги? И Перунъ не богъ? И Велесъ не богъ? Хто тобѣ сказавъ?

— Тато, й у книжкахъ написано... и я вѣрю сьому...

Галя довго силкувала ся щось зрозумѣти, мовчала, мовчала и нарештѣ заплакала, закричала:

— Брехня! брехня! Не хочу вашого Бога! ты дуришь мене!

И вона схопилась, кинула мѣдъ и, выскочивши зъ землянки, що сили побѣгла до дому.

V.

Галю здивувало усе те, що вона почула, та й розсердило. Вона любила своихъ богѣвъ. А була вона вѣры языческой, — всѣ тодѣ на Украинѣ були языческой вѣры. Вѣра ся була така:

Люде вѣрили не въ одного Бога, а въ багатьохъ. Не знали правдивого Бога. Тодѣ народъ бувъ ще дуже темный, розумомъ такій, якъ мала дитина. А дитина думає, що все, щѣ є на свѣтѣ, все живе й розумне, все таке, якъ людина. Такъ и давный народъ думавъ, що все те, щѣ є на свѣтѣ, щѣ ворухити ся, отъ якъ вѣтеръ, вода або сонце на небѣ, все те живе и воно навѣтъ розумнѣйше вѣдъ людини, бо грѣмъ часто бѣе людей, блискавка запалює, вода топить, вѣтеръ руйнує, а сонце дає всьому житя на земли, а часомъ палить землю вогнемъ, выпалює хлѣбъ та огородину. Теперъ уже знаютъ, що то просто мертвій земній й небесній силы безъ розуму, а тодѣ народъ думавъ, що вони живій й розумній. Народъ думавъ, що якъ сонце добре до людей, то воно грѣє, а якъ розсердити ся, то пече,

а якъ не схоче, то й зовсѣмъ не буде свѣтити. Отожь треба просити сонце, щобъ воно свѣтило та не пекло, не сердилося, треба молитись сонцеві, — ото вже сонце и за бога вважають! Або й вѣтеръ. Одного разу вѣнъ робить гарно : прохоложує, хмары дощові наганяє, а иншого разу якъ налетить — усе розруйнує, розвалить, розпорошить. Народъ и думає, що то вѣтеръ розсердивъ ся, то й шкодить. Отожь треба й вѣтрови молитись, щобъ вѣнъ не шкодивъ. Ось и новий богъ! И такъ зъ усього народъ поробивъ собѣ богѣвъ. Моливсь громови та блискавцѣ и звавъ сього бога *Перунъ*, моливсь ся сонцеві и звавъ того бога *Дажь-богъ*, моливсь вогневи и звавъ его *Хорезъ*, моливсь вѣтрови и звавъ его *Стрибогъ*. Було ще багато й иншихъ богѣвъ. Бувъ богъ такій, що бувъ добрый до товару — звавъ ся *Велесъ*. Опрѣчь сихъ бѣльшихъ богѣвъ, тодѣшний украинскій народъ вѣривъ ще и въ меншихъ божкѣвъ: вѣнъ вѣривъ, що въ водѣ живутъ *русалки*, а на поли *мавки*; що въ лѣсѣ живутъ *лѣсовики* чи *полѣсуны*, а на поли *польовики*. а въ хатахъ у печи *домовики*, а въ болотѣ *дѣдьки*. Надъ усѣми тими богами найстаршій бувъ Перунъ.

Тодѣ не було нѣ церкѣвъ, нѣ священникѣвъ. Люде молились тымъ богамъ надъ водою, коло криниць, въ лѣсахъ пѣдъ деревомъ. Вже опѣсля у Кіѣвѣ поставляли деревяныхъ идолѣвъ тыхъ богѣвъ. Идолъ Перунъ стоявъ у Кіѣвѣ надъ Днѣпромъ. Той идолъ бувъ деревяный зъ срѣбною головою та зъ золотыми вусами. Передъ нимъ день и нѣчь горѣвъ и не згасавъ святой вогонь и ему приношено жертвы: рѣзано й палено на вогни передъ нимъ товаръ та вѣвцѣ.

Були тодѣ и свята языческій. Найбѣльше свято припадало на наше Христове Рѣздо: то бувъ празникъ

Коляды; а друге на Ивана Хрестителя передъ Петромъ и Павломъ, — звадось те свято *Купайло*. Обидва свята предки нашій святкували сонцю. На Коляду святкували рѣздо сонцеве, бо хочь тодѣ бувае ще середина зими, але вже сонце повертае на лѣто и днѣ довшають. Въ честь молодого сонця спѣвано пѣснѣ. На Купайла було друге велике свято сонцю, бо тодѣ настае середина лѣта: сонце найвысче стоить на небѣ, днѣ бувають найдовшій. Купайлови святковано тодѣ надъ водою, палено вогнѣ, а коло вогнѣвъ ставляно столы зъ стравами та питями, а били столѣвъ ставлено великій ляльки Купайла та *Марены*, — се були идолы бога Купайла та лѣтньої дощовой хмары. Коло того вогню танцювали, гуляли, скакали черезъ вогонь и спѣвали пѣсень въ честь сонця. Були ще й иншій свята по веснѣ.

Така була тодѣ вѣра на Украинѣ, и Галя тежъ была сеи вѣры. Галя любила свою вѣру, вѣрила въ тыхъ богѣвъ. Ось черезъ щѣ вѣ такъ вразила Софія, якъ сказала, що то не боги, а тѣльки ляльки деревяній. Галя довго не могла простити того Софій, скѣлька день не хотѣла навѣть и згадувати про неи.

Та хочь и не хотѣла, а забути не могла, и все вѣ мовъ щось тягло туды у лѣсъ до тихой дѣвчинки зъ ясними синими очима. Та ще й те: вона, почувши про що-небудь, не могла дознати ся про тее цѣлкомъ, не дорозумуватись до краю: щѣ воно и якъ воно? Тымъ то, хочь и посердилась вона трохи на Софію, а проминуло кѣлька днѣвъ — и вона зновъ поѣхала у лѣсъ.

Сього разу и Софія и батько вѣ були обое дома. Дѣдъ, побачивши Галю, трохи насупивсь и промовивъ:

— Гляди, князѣвно, щобъ не було намъ якого лиха черезъ тебе!

Але Галя такъ глянула на нього, такъ широко поцѣлувалася зъ Софією, що вінъ більше нічого не сказавъ. Почали балакати и збалакалися знову про вѣру.

Галя каже:

— Наші боги не ляльки, вони справдѣ есть.

— А хто ваші ідоли зробивъ? — питаєть ся дѣдъ.

— Люде зробили, — каже Галя.

Дѣдъ усмѣхнувъ ся.

— Якій-жь вони боги, коли ихъ люде зробили? Хиба-жь люде можуть богѣвъ робити?

Галя не знала, що сказати. Вона не хотѣла няти вѣры тому, що дѣдъ сказавъ. Але въ ней була розумна головонька. Вона зрозумѣла, що дѣдові слова — правда.

Замыслена та загадана верталася Галя до дому. Нові думки заворушилися въ їѣ головоньцѣ. Вона думала про те, що казавъ дѣдъ.

„Богъ дужчій вѣдъ людини. Якъ же може людина бога зробити? Дѣдъ таки правду каже!“

Але потѣмъ инша думка зновъ промайнула у головѣ:

„А се-жь грѣхъ, що я такъ про своихъ богѣвъ думаю! Боги покарають за се! Перунъ громомъ убье!“

И дѣвчина прогонила вѣдъ себе усякі думки про другого, невѣдомого Бога, силкувалася забути про нього, але не могла. Вона хотѣла не ѣздити до Софіѣ, але-жь мовъ яка сила вабила їѣ туды, и вона ѣздила.

Проминуло пѣвъ року. Одного разу Галя, якъ була у Софіи, сказала їѣ:

— А се-жь грѣхъ!

— Що грѣхъ? — питаєть ся Софія.

— Те грѣхъ, — каже Галя, — що я до васъ ѣзду та балакаю про вашого Бога. За се Перунъ мене громомъ убьє...

— Не убьє тебе Перунъ громомъ, бо Перуна й нема! — каже Софія.

А дѣдъ говорить:

— А ты боишь ся Перуна?

— Ой боюсь! — каже Галя.

— А любишь его? — пытается ся знову дѣдъ.

Галя здивувалась. Вона молилась Перунови, боялась его, але не любила. Вона не могла зрозумѣти, якъ можна любити страшного Перуна, що убиває громомъ и посилає на землю палючу блискавку. А дѣдъ каже:

— А мы своего Бога любимо. Нашъ Богъ добрый, Вѣнъ усѣхъ любить, якъ своихъ рѣднихъ дѣтей.

— Усѣхъ любить? — спыталась Галя, — якъ рѣднихъ дѣтей?

— Еге, якъ рѣднихъ дѣтей! Нашъ Богъ не карає громомъ. Якъ що хто не такъ робить, то Богови стає той людини дуже, дуже жалко... Вѣнъ жалѣє вѣ...

Сї слова впали Гали у серце. Вона зросла безъ матери, — мати вмерла, якъ вѣ и року не було. Батько вѣ любивъ, але мало вѣ бачивъ за войнами, за бенькетами та за полюванемъ. Мамка Оксана любила вѣ, але се не мати була. Галя зросла безъ материной любви, безъ материного жалуваня та пестованя. А вѣ неи було таке любляче серденько, вѣ такъ хотѣло ся любити, такъ хотѣло ся, щобъ вѣ люблено. Скѣльки разѣвъ вона уявляла собѣ свою матѣрь тихою, доброю, гарною! Вона такъ бажала, щобъ сї уявы справили ся. Але вони не справжувались. Галя зростала одинокою серцемъ. А серденько маленьке хотѣло любви. Осъ черезъ що вѣ такъ вразили тї дѣдовї слова. Якїй вѣнъ добрый —

сей Богъ, котрый любить людей, якъ рѣдныхъ дѣтей! Ъй такъ хочеть ся, щобъ хто ѡбъ любивъ, якъ рѣдну дитину. А Богъ добрый — Вѣнъ буде любити.

— Дѣду! розкажи менѣ про вашого Бога! — тихо промовила Галя.

Дѣдъ почавъ розказувати. Вѣнъ розказувавъ про Христа, про Ёго рѣдво, про жите, про муки на хрестѣ. Пильно слухала его Галя, не зводячи зъ нього очей, не пускаючи крѣзь уха й одного слова. Якъ дѣйшовъ дѣдъ до хрестныхъ мукъ, Галя не вдержалась, заридала, припавши головою до столу...

Але вона швидко перемогла себе. Вона хотѣла слухати далѣ. И дѣдъ розказавъ ѡй про воскресене зъ мертвыхъ, про вшесте на небо .. Очи у Галѣ сьяли зъ тихой радости...

Зъ надвычайними, дивными думками поѣхала Галя сього разу до дому, а якъ приѣхала у-друге, то сказала: — Я хочу знати: чого вчивъ Христось?

И дѣдъ почавъ, якъ тѣльки мѣгъ, выяснати ѡй Христову науку. Галя слухала уважно, але розумѣла мало. Усе ѡй було дуже нове, дивне. Вона доси чула, що треба мститись надъ ворогомъ, а дѣдъ казавъ, що Христось заповѣдавъ прощати ворогамъ и робити имъ добро. Ъй доси казано, що люде не однаковѣ, що вона князѣвна, а Дальма рабиня, котру можна и вбити, а дѣдъ казавъ, що Христови усѣ люде однаковѣ, усѣ рѣвнѣ. Вона сього не могла зрозумѣти. Вона такъ и до дому поѣхала, не зрозумѣвши. Сумувала, що не може того зрозумѣти, але й бояла ся своихъ богѣвъ, що вони ѡбъ покарають за те, що слухае про иншого Бога.

Але часъ по-троху минавъ. Галя зростала, розумнѣйшала. Ъбъ розумна головонька почала бѣльшь розбирати и дѣвчина зрозумѣла багато такого, чого доси не могла зрозумѣти. Вона почала розумѣти Христову науку и ѡбъ серце прихилило ся до сеи науки...

VI.

Поминуло чотири роки. Була весна, р'чки порозливались, дощ йшли трохи не що-дня.

По широкому озеру пливъ човенъ. Высока чорнява д'вчина зъ см'ливими чорними очами зручно кермувала човномъ, повертала праворучъ и л'воручъ, пров'здила пром'жъ очеретами та купинами, пром'жъ остр'вцями та деревнею, що плыла за водою. Навкругъ озера росли стор'чнй дерева. М'сце було глухе, дике...

Сонце високо стояло на неб' и пром'не в'дъ нього то ховалось у хмарахъ, то заливало похмуре м'сце веснянимъ веселымъ св'томъ. Д'вчина гнала човенъ швидко, очевидячки посп'шаючись, повернула за кол'но, котре вганяло ся зъ берега в' р'чку, спинила човенъ била берега, поклала весла и дожидалась...

Швидко затр'щало щось пом'жъ деревами, в'ти розсунулись, и друга д'вчина, невысока, сухорлява, бл'да, вызирнула зъ-за нихъ.

— Галю! ты тутъ? — несм'ливо спытала вона и ступнула у човенъ.

— Здорова, Софіє!

Вони поц'лували ся.

— Чомъ тебе такъ довго не було? Я занудилась безъ тебе. Тато смутный, дощ иде увесь день, на душ' невесело, д'ло н'яке не робить ся. Зрад'ла, якъ тв'ой сок'ль прилет'въ зъ в'сточною.

— А добре я написала? Батько читавъ?

— Не зовс'мъ... помылокъ изъ пять знайшла.

— Пять? — Галя почервон'ла. — Бачь, яка я дурна... учусь, учусь, а все г'рше в'дъ тебе знаю... Терпцю у мене, Софіє, нема: я не такъ, якъ ты, — не можу сид'ти надъ книжкою та думати... Отъ слухати, якъ ты читаешь або батько, такъ люблю...

— То що? почитаємо... Я списала для тебе те, що тобі подобалось.

Софія вийняла зъ-за пазухи сувой зъ паперу и налагодилась читати.

— Нѣ, стрѣвай! менѣ ще треба зъ тобою пора- дитись, — зупинила вѣв Галя. — У насъ скоро будуть Купала святкувати, — що-жъ менѣ робити? Адже грѣхъ менѣ теперъ зъ нашими идоламъ молитись? Чи не такъ? Софіе, чого-жъ ты мовчишь?

Софія сидѣла, похнюпивши голову.

— Охъ Галя, я вже й не знаю... Спытайсь у батька...

— Нѣ, ты менѣ скажи, я вѣдъ тебе хочу по- чути! Адже коли я християнка и хрещена, и молю ся єдиному Богови, грѣхъ менѣ передъ идолами танцювати, вѣнки сплѣтати, Мару палити, сѣввати? Та я й сама знаю, що грѣхъ, и — чуешь, Софіе — не буду, сього разу нѣ за що не буду! Нехай вони мене хочъ убьють, хочъ спалять, я батькови признаюсь... силы вѣ мене вже нема ховати ся...

И Галя заридала. Софія, злякавшись, обняла Галя.

— Чи й справдѣ батькови скажешь?

— Таки скажу! Усе-жъ красче, вѣжъ мовчати та ховати ся.. Софіе, рѣдна моя! Обними мене дуже, отакъ! Поцѣлуймо ся гарненько, може у-останне побачились...

— Охъ Галя, страшно! Помолимось у двохъ...

Дѣвчата вийшли на берѣгъ, поставали навколѣшки и довго, щиро молились, потѣмъ ще разъ обнялись и по- прощались.

У куцахъ щось неначе трѣснуло. Дѣвчата схаме- нулись, прислухались... Тихо...

— Вѣтеръ... або тхѣръ, — прошепотѣла Галя и побѣгла до човна.

Вона тихо поплыла по озеру и въ головѣ у неи снували ся згѣдки. Ось уже скоро три роки, якъ вона христiянка. Багато де-чого знала вона у вбогѣй землянцѣ. Гарячо любить вона Христа Спасителя, душа въ неи повна Ёго ученя, любить вона дуже старого дѣда Андрѣя, щѣ просвѣтивъ вѣ, любить Софію...

Але що буде зъ батькомъ, якъ вѣнъ дѣзнаеть ся про се? Адаже вона и батька любить!... Що-жъ робити?

VII.

У вѣчерѣ Рославъ увѣйшовъ до Галѣ въ свѣтличку. Вона сидѣла.

— Ходѣмо, Галю, въ свѣтлицю, — сказавъ вѣнъ, — та выбери собѣ у Грека поволоку хочъ и найквѣтчас-тѣйшу, щѣбъ дочка моя була найкрасча за всѣхъ у танку!

Галя низько схилилась надъ шитѣмъ.

— Не треба менѣ, тату, обновъ, — зъ тиха промовила вона. — Не пѣду у танокъ...

— Се ще що? У танокъ не пѣдешъ? обновъ не треба?... Може ты нездѣжаешъ, моя дитино?

Вѣнъ узявъ вѣ за пѣдборѣдя и, турбуючись, глянувъ вѣй у вѣчи.

Галя спустила очи и зновъ почала шити.

— Такъ що жъ тобѣ таке? Скажи батькови, не ховайсь! Може хто образивъ тебе? не догодивъ хто?

Галя помовчала, потѣмъ кинула шитѣ и ридаючи кинулась до батька:

— Тату, таточку! Не сховаюсь, скажу, душа въ мене змутила, не могу бѣльше...

— Скажи-жь менѣ, Гаю, що въ тебе за горе?

— Не горе въ мене, таточку, а дуже вже тяжко ховатись вѣдъ тебе... Рѣдний мѣй, не сердь ся на мене! Не могу я молитись идоламъ, — я христіянка...

Рославъ скамянѣвъ. Здавалось, що якъ-бы на Гаю упавъ камѣнь и задавивъ ѣѣ на очахъ ему, то не вразило-бъ его такъ, якъ сѣ слова.

— Тату, чо-го-жь ты мовчишь? Промовъ хочь одно слово! Скажи, що прощаєшь мене! — промовляла Галя и хотѣла обняти батька.

Важко лягла на неи его рука, вѣнъ ухопивъ ѣѣ за плече и нежалѣсливо штовхнувъ ѣѣ вѣдъ себе.

— Геть вѣдъ мене! Нехай Перунъ побѣе своимъ громомъ того, хто вѣднйвъ у мене дочку! Не смѣй и думати про другихъ богѣвъ, опрѣчь тыхъ, що имъ молились твои дѣды и прадѣды! А то ты й не дочка менѣ! Замкну тебе въ теремъ, заморю голодомъ, замучу, а посмѣяти ся зъ себе не дозволю!

И вѣнъ выйшовъ важкою ходою зъ свѣтлички.

Галя увесь день молилась, плакала, ломила руки, але надъ вечѣръ затихла, щось надумавши, и лягла спати.

Оксана якъ тѣнь ходила за нею, похитувала головою, крадькома щось нашѣптувала, побризкала ѣѣ на нѣчь водою намовленою, поставила пѣдъ лѣжку кошачокъ зъ чарѣвницкимъ зѣлемъ и сѣла въ куточку.

Вона зазырала инодѣ за вѣдкиненьй наметъ, але Галя лежала непорушно, зъ заплющеними очима, спала.

Коли се рипнули дверѣ... Рославъ обережно, навшпиньки, увѣйшовъ у свѣтличку и пѣдѣйшовъ до лѣжка. За нимъ тихо йшовъ ворожбитъ, низенькій, меткій, сухорлявий, зъ кривымъ обличемъ, зъ очима, що такъ ему й бѣгали.

На ворожбитѣ була бѣла одежа и широкій поясъ.

На поясъ було выгафтувано золотомъ та дорогимъ камѣнемъ змиачій головы, якійсь зазначки та листя.

Обыдва мовчки нахилили ся надъ Галею. Тодѣ вѣрили ворожбитамъ, думали, що вони служать богамъ и мають силу. Отожь и Рославъ привѣзъ ворожбита, щобъ вѣнь вѣдвѣвъ вѣдъ Галѣ лихо, вѣдвороживъ вѣ християнство...

Ворожбитъ знявъ надъ Галею руку и почавъ шепотѣти свои замовляня :

„Будь ты, моя дитино, въ ночи й опѣвночи, и въ день и опѣдня, и дома и въ дорозѣ, и у-вѣ снѣ й не у-вѣ снѣ, закрыта моимъ словомъ крѣпкимъ вѣдъ силы ворожои, вѣдъ нечистого духу!... Щобъ мое слово було дужче вѣдъ воды, высче вѣдъ горы, важче вѣдъ золота, твердше вѣдъ камѣня! Щобъ тому, хто мою дитину зурочивъ, у безодню упасти, въ смолу кипячу и жаръ палучий!... Щобъ его чары розсыпали ся, уроки розурочили ся!...“

Галя чула все ворожѣня до останнього слова. Страшно вѣй стало. Руки, ноги, плечѣ затѣпались, якъ у пропасници, лице збѣдло, уста мимохѣтъ зашопотѣли молитву.

Рославъ зъ острахомъ дививъ ся на Галя, але не смѣвъ перепиняти ворожбита. Нарештѣ той повернувъ ся до нього.

— Що вѣй? — зашопотѣвъ Рославъ, выводячи ворожбита у другу свѣтлицю. — Дивись, не пороби чого моѣй дитинѣ! Знаю я васъ ворожбитѣвъ, чарѣвникѣвъ, лиходѣвѣвъ!...

Ворожбитъ низько вклонивъ ся князеви.

— Не бѣй ся, князю! Нашѣ чары великѣ, та не на лихе вони тутъ. Се зъ неи хвороба вѣходить. По-

робили їй лихї вороги христїяне, вѣдвернули очи вѣ ясній вѣдъ батьковои волѣ...

У хату тымчасомъ нишкомъ увѣйшла Оксана и щѣльно причинила дверѣ.

Ту-жь мить Галя, тремтяча, блѣда, скочила зъ лѣжка, пѣдѣйшла до дверей и стала прислухати ся.

— Дозволь, князю, слово промовити! — почала Оксана.

— Кажи, бабо!

— Я дѣзналась, хто поробивъ нашѣй голубоньцѣ...

Рука Рославова мимохѣтъ стиснула держакъ меча.

— Кажи, кажи швидче!

— Сьогондѣ вѣ-ранцѣ... у човнѣ... у великому лѣсѣ... наша Галя бачила ся зъ дѣвчиною, щѣ вѣ лѣсѣ живе... Дѣдъ тамъ есть... Змовлялись, щѣбъ нашѣй у танокъ не йти... Я прокралась, пѣдзорила... дѣда бачила и мѣсце знаю...

Рославъ помовчавъ. Гали чути було, якъ вѣнъ важко дыхавъ.

„Буде лихо!“ — подумала вона и вѣ мовѣ снѣгомъ обсыпало.

— Лягай спати, бабо, та мовчи, а то!...

Галя не дослухала... скоренько скочила на лѣжку и заплющила очи.

Рославъ пройшовъ по-при неї и йдучи казавъ ворожбитови :

— Щѣбъ заразъ же прийшли до мене Лють та Крутѣй!... На зори поѣдемо!...

Галя затремтѣла. Лють та Крутѣй були батьковї слуги и найлютѣйшї.

„Щѣ-жь вѣнъ намысливъ?“ — думала вона и дожидала ся, поки засне Оксана. А Оксана мовѣ навмысне

не спала: переверталась, кректала, вставала, підходила вкривати тремтячу Галю. Нарештѣ таки заснула.

Дѣвчина тихенько встала. Думки плу́тались у неї въ головѣ.

„На дворѣ повѣдь, дощъ, вѣтеръ... Але жъ треба... невыкрутно треба! Сестричко! рѣднїй мой, любїй мой! якъ бы вы тѣльки знали своє лихо! Господи! дай менѣ силу выратувати ихъ!“

Оксана мѣцно спала.

„Убити вѣ хйба, щобъ не повела туды батька?“ — промайнуло у Галинѣй головѣ. Вона здрѣгнулась и глянула на стѣну, де висѣвъ кинджаль, подарунокъ зъ грецкой землѣ. Вагаючись постояла вона зъ хвилину мѣжъ кинджаломъ и спячою мамкою.

„Нѣ! грѣхъ проливати кровь! Не тому вони мене вчили... Оксана мене выгодувала... Хай буде, щѣ Богъ дасть! Спробую инакше выратувати ихъ...“

Галя на-швидку одягла ся, вийшла крадкома у двѣрѣ. Собаки були загавкали, але пѣзнавши вѣ, затихли.

Вѣтеръ вывѣ, дощъ мовѣ крѣзь сито стѣявѣ, ноги топлї въ болотѣ... Биля рундука стояло трѣе осѣдланыхъ коней, а конюхъ пѣшовѣ мабутъ у хату.

„Отъ бы на кони теперъ“ — подумала Галя — „можна ажъ до озера добѣгти, а тамъ човномъ...“

И вона скорѣйшъ вѣдвизала повѣдь, повернула коня до тыну, зручно скочила на сѣдло, торсонула коня острогами и полетѣла, якъ стрѣла, у поле...

VIII.

Уже розвиднялось, якъ Галя доѣхала до озера.

Вона пустила коня, стрѣбнула въ човенъ и, гребучись зъ усеї силы, вѣдѣхала вѣдъ бѣрега. Човенъ

боровъ ся зъ филею, то немовъ потопавъ, то зновъ выринавъ, филѣ заливали его, але Галя не помѣчала небезпечности, вѣ несла у передь думка про дорогихъ друзѣвъ.

Нарештѣ вона завернула за колѣно, вскочила на берѣгъ и прожогомъ побѣгла до землянки.

Тѣльки добѣгши до землянки вона передыхнула и стукнула тричи въ дверѣ. Дѣдъ зъ дочкою ще спали. Черезъ хвилину дверѣ вѣдчинились и на порѣгъ вийшла Софія.

— Галя! у такій часъ! Ты така якъ смерть... Що зробило ся?

— Тѣкайте, тѣкайте, скоренько! — ледви зводячи духа, казала Галя. — Батько зъ людьми йде сюды!... Васъ пѣдзорила моя мамка... Швидче, швидче!

И вона збезсилена сѣла на лаву.

— А ты-жь якъ? — незважливо спытала ся Софія. Вона все зрозумѣла вѣдъразу и серце вѣй стиснувъ бѣль.

— Не думай про мене! бережи батька! Тѣкайте, поки ще є часъ!

— Тѣкай зъ нами...

— Нѣ! Рославова дочка не втече вѣдъ батькового гнѣву! Красче смерть...

Дѣвчина выпросталась, мѣцно стулила губы, вѣ очахъ блиснувъ вогонь.

Митью зѣбрали ся батько зъ дочкою, дѣдъ поблагословивъ Галю, Софія обняла вѣ и не могла вѣдѣрватись.

— Софіє, люба моя! Коли любишь мене, поспѣшайсь, не мучь мене!...

Галя розняла Софійні руки и передала вѣ, на-пѣвъ мертву, батькови. Вони швидко зникли у пуци.

Галя перехрестилась... вѣй теперь полекшало. Але

морозъ пробѣгъ у ней по-за шкурою, якъ вона здумала, що дожидає її. Вона сѣла на лаву, зѣперлась головою на руки и почала дожидати.

Коли се зъ-далека почувлась тупотнява... Близче, близче... ось уже чути гомѣнь.

„Бдуть!“ — и Галя встала зъ лавы.

Хтось стукнувъ у дверѣ и почувсь Рославѣвъ дужій голосъ :

— Вѣдчинѣть!

— Идѣть у хату! — тихо, але твердо обѣзвалась Галя.

Увѣйшовъ Рославъ, за нимъ Лють и Крутѣй, на-рештѣ Оксана.

Усѣ остовпѣли.

— Галю! що се таке? — гримнувъ Рославъ, на-супивши бровы.

— Не сердь ся, тату! — твердо промовила дѣвчина. — Твоя воля зробити зѣ мною, що хочешъ! Я выратувала своихъ друзѣвъ и вы ихъ теперъ не здоженете. Хочешъ, вѣддай мене на страту; хочешъ, замучь, тѣльки я и душею и всѣми думками христїанка, и не маешъ ты волѣ надъ моею душею, хочь и батько менѣ... Не хотѣла я втѣкати вѣдъ батькового гнѣву, — красче смерть! Не можу зректи ся новою вѣры! У нѣй свѣтъ, у нѣй правда! Христїанка я, и вму христїанкою...

Мовчали слуги, — навѣть и ихъ жорстокї душѣ помякшали, але Рославове серце скамянѣло.

— Спасибѣ, дочко! Насмѣялась ты зъ предкѣвскою вѣры! Не спытавшись у мене, утекла зъ терему ратувати моихъ ворогѣвъ! Зъ сього часу ты не дочка менѣ! Готуй ся до страты, до смерти, а до того часу я замкну тебе въ теремѣ... Не бачити ся намъ зъ тобою бѣльше...

Похолола Галя, у очахъ стуманѣло... Оксана скрикнула, підхопила свою дорогу годованку и понесла вѣ у-купѣ зъ слугами изъ землянки.

IX.

Знову зобралась дружина у Рославѣвъ теремъ. Уже й зъ пѣвочи звернуло, а все кружляють чарки, тѣльки облича у всѣхъ похмурі. Знають гостѣ, що не дурно покликавъ ихъ Рославъ, — буде, неодмѣнно буде буря велика. Але не сказавъ ще князь, куды йти: чи знову на Хозарѣвъ, чи на хитрыхъ Грековъ, чи вѣ землю Деревляньску. Сидить Рославъ за столомъ, зѣперъ ся на лѣкоть, думає думу. Затихли лицарѣ, затихли кобзарѣ й дурники: не до жартѣвъ теперъ, не до пѣсень...

— Друзѣ, вояки! — почавъ Рославъ. — Зобравъ я васъ не на те, щобъ ити вѣйною на ворога. Єсть у мене мое домашне дѣло. Хочу вашої порады й помочи...

— Кажі, князю! Постоїмо за тебе, не дамо на наругу Рослава, помстимось за тебе, головы свои за тебе вѣдамо!

Рославъ слухавъ ихъ мовчки, очи єму палали.

— Бувъ у мене одинъ скарбъ: люба моя, вродлива моя Галя.. Вѣдняли вѣ у мене лихі вороги, поробили дитинѣ, перехрестили вѣ зъ моєи вѣры у християньску... Скажѣть: що менѣ робити?...

Якъ стогѣнь, якъ плачъ, вырвали ся сї останній слова зъ дужихъ грудей Рославовыхъ, похилилась горда голова на дужі руки, и стиснувъ вѣнь свою голову, що багато горя на своєму вѣку зазнала, стиснувъ такъ, що ажъ заболѣла, ажъ вѣ очахъ потемнѣло.

Загомѣли лицарѣ и мовъ зъ однихъ грудей прогукнуло по свѣтлиці питанє:

— Хто твои вороги? Пѣмста имъ и смерть!

— Двое христiянъ, дѣдъ зъ дочкою! Вони сховались у лѣсѣ... Дочка попередила... мои слуги й рабы вже шукають ихъ, — глухо промовивъ Рославъ. — Що менѣ робити зъ дочкою? Якъ скажете, такъ и зроблю...

— Присилуй, полякай, нехай знову молитъ ся Перунови...

— Не присилуєшь тѣ... У неї вдача, якъ зелѣзо... не зломлю я тѣ, а коли й злякаєть ся, то нишкомъ буде чужу вѣру держати.

Лицарѣ мовчали.

Уставъ посадникъ Горюнь, высокій сивый дѣдъ зъ грѣзно насупленими бровами, зъ орлинымъ поглядомъ.

— Щѣ думати, лицарѣ! Коли справдѣ дѣвчина зрадила нашихъ богѣвъ, не хоче бѣльше шанувати Перуна, посоромила батькову голову, не пожалѣла домовикової тѣни, не пожалѣла покѣйної матери, — одно зѣстало ся: скарати тѣ на смерть во славу Перунови, чужимъ богамъ на наругу...

Лицарѣ мовчали, Рославъ сидѣвъ непорушно... Вѣнъ и самъ наваживъ ся стратити дочку, але тутъ, якъ почувъ присудъ зъ чужихъ устѣ, его прийняло холодомъ и, чи то жалко, чи то гѣрко стало єму на серци.

— Що-жъ мовчишь, друже? — спытавъ нарештѣ у нього суворый дѣдъ. — Не до вподобы мои слова? жалко дочки?

Рославъ глянувъ на нього ясними очима, гордо выпроставъ ся и твердо вѣдмовивъ:

— Даремно докоряєшь мене! И самъ знаю, що треба на смерть скарати тѣ за зраду, а просивъ я у васъ порады, щобъ не сказали потѣмъ, що Рославъ своєю волею зъ дочкою правувавъ ся, своєю силою князѣвскою повеличавъ ся передъ дружиною... На страту, такъ на

страту! — твердо промовивъ вѣнъ и вставъ зъ-за столу, гордо вклоняючись дружинѣ.

Въ ту мить вѣдчинились дверѣ, мамка Оксана убѣгла у свѣтлицю мовъ шалена и впала князеви въ ноги.

— Батечку! князю! Що ты робишь? Де твое серце батьковске, що на страту вѣдати тѣ хочеш? Адже красчою вѣдъ неи на свѣтѣ нема! Убий мене стару, щѣ не доглядѣла за нею! Моя провинна — моя й покута...

Рославъ вѣдвернувъ ся.

— Не мучь мене, бабо! не твого розуму дѣло! Якъ треба, такъ и буде...

Вона спробувала була ще благи, та князь тупнувъ на неи ногою, блиснувъ очима, гримнувъ на всю свѣтлицю :

— Гей, хто тамъ! Вѣзьмѣть стару!

Прибѣгли рабы, потягли Оксану. Упала вона, бѣдолашна, на свое лѣжко и залилась слѣзми.

Жалко стало Гали своєї мамки.

— Годѣ, мамко, не плачь! Однаково, не ты, такъ другі сказали-бѣ батькови! Слухай, — лащила ся до неи Галя, — недовго менѣ жити... до Купала усього два днѣ зѣстало ся... Розважь мене у останне, зроби те, щѣ попрошу.

— Кажи, рѣдна моя, усе зроблю тобѣ!

— Довѣдай ся, щѣ зъ ними стало ся: чи встигли вони сховатись? чи живі ще? та передай вѣдъ мене останню звѣсточку.

— Сі чарѣвники, що поробили тобѣ? занастили дитину мою кохану? Та нехай вони згинуть, прокляті!

— Не чарѣвники вони, мамко! вони добрі люде. Не клени ихъ! Згадай, останній днѣ я зъ тобою доживаю...

Оксана нарештѣ трохи заспокоїлась :

— Нехай уже буде, якъ хочешъ. Хочъ и ненавиджу я ихъ, а не могу не догодити тобѣ. Знайду ихъ зне-нависныхъ.

Галя вѣдила. Воца швидко вѣдѣрвала шматокъ полотна вѣдъ сорочки и написала на ньому кѣлька ряд-кѣвъ паличкою, котру вмачала у фляшку зъ чорною рѣдиною. Оксана лякаючись дивила ся на неи. Ъй усе се здавало ся ворожѣнемъ и вона боязко узяла згор-нений клопотъ.

Тѣльки стало на свѣтъ благословитись, а вона вже, якъ кѣтка, крапа ся лѣсомъ, розглядала стежки. Вона знала, що усюды розѣслано князѣвскихъ гонцѣвъ шу-кати християнъ, але нѣ одинъ ще не натрафивъ на слѣдъ. Поминула вона всѣ стежки, зупинилась у пуци, оглядѣлась, розмѣркувала щось, круто повернула пра-воручъ и пѣдтупцемъ побѣгла черезъ прогалину, черезъ грудки на болотѣ, черезъ струмочокъ...

„И якъ я перше про се не згадала!“ — бубонѣла вона йдучи.

Ажъ у гущавинѣ, за трома болотами, бувъ рядокъ невысокихъ пѣсковатыхъ шпидикѣвъ, котрѣ зъ одного боку зѣходили въ долину, зъ другого кручами висѣли надъ безоднею, у котроѣ шумувавъ швидкѣй глибокѣй потѣкъ. Се бувъ Дѣдовъ-яръ, заворожене мѣсце, — якъ казали люде, — бо тамъ наче-бъ то жили русалки та лѣсовики. Саме по серединѣ Дѣдового-яру, мѣжъ не-высокими кручами, була вузенька стежечка на дно въ безодню. Оксана смѣливо полѣзла по сѣй стежцѣ, чѣпляючись за дерева, за корѣня. У низу вона оглядѣлась и помѣтила на мокроѣ глинѣ слѣды. Вона нахилилась, зъ хвилину розглядала сѣ слѣды и швидко пѣшла за ними. Черезъ пѣвъ години вона вже стояла

биля низької печерки, або красче биля ямы виконаною у кручи. Вхѣдъ у яму затулявъ чагарникъ та мохъ, але Оксана назорила єго и поплазувала у вузку челюсть.

У маленькій, на-пѣвъ темной печерцѣ, при темрявому свѣтлѣ вѣдъ каганця, сидѣли дѣдъ Андрѣй зъ Софією. Дѣдъ нахиливъ ся надъ книжкою, Софія зѣперлася на лѣкоть и замислившись дивила ся на мигтюче свѣтло.

Вздрѣвши Оксану, вони здрѣгнулись.

— Не лякайтесь! — промовила вона зъ-тиха. — Хочъ и вороги вы намъ, але не мститись прийшла я до васъ. Мене послала Галя, безщасна моя дитина! Ось и звѣсточка вѣдъ неи.

Софія жадбно вхопила шматокъ, прочитала и скрикнула:

— Тату, тату! Галю стратити хотять!

Дѣдъ Андрѣй здрѣгнувъсь. Мовъ блискавка промайнула у нього вѣ головѣ думка, що вѣнъ виненъ буде у вѣ смерти... вѣнъ не оборонивъ вѣ, утѣкъ вѣдъ небезпечности, думавъ тѣльки про себе... Уставъ вѣнъ и знову важко сѣвъ на колоду.

Розпытались у Оксаны и вона усе розповѣдала.

Софія ще дужче збѣдла.

— Тату! — загомѣла вона, — я не можу кинути Галю саму. Благословѣть мене! Я пѣду до неи и умру зъ нею! — промовила вона тихо, але твердо.

Андрѣй нѣчого не вѣдмовивъ. Вѣнъ мовчки упавъ навколѣшки и почавъ гарячо молитись.

Оксана серцемъ розумѣла, що дѣялось. Вона забула, що передъ нею християне, вороги, що вона кляла ихъ за кѣлька годинъ передъ тымъ, — вона бачила одно: ся бѣда дѣвчина иде на зустрѣчь страшному неминучому лихови. Вѣй стало жалко.

— Не выгадуй, дѣвчино! — казала вона Софii.

— На що тобѣ йти на видиму смерть? Адже вѣ тебе батько єсть, не-вже ты єго покинешь?

Софія зѳтхнула.

— Не житя менѣ буде безъ моеи любои подруги! Нехай стратять мене у-двохъ изъ нею! Наша вѣра навчає насъ не бояти ся смерти, а Гали зо мною буде лекше...

Оксана слухала вѣ, дивуючись:

— Дѣду, — казала вона Андрѣєви — и ты пустишь доньку на видиму смерть?

Дѣдъ уставъ. Обличє вѣ нього було смутне й суворе.

— Такъ, пушу... нехай робить, щѳ вѣ сердце скаже... Мы виннѣ, щѳ не оборонили Галю. Утекли мы, себе пожалѣли, а про неї й не подумали... Иди, дитино моя! Богъ тебе благословить! Пѳдсили вѣ у журбѣ, умри за нашу праведну вѣру...

Голосъ єму затремтѣвъ, вѳнѣ поблагословивъ Софію и довго-довго державъ вѣ мѳвчки, обнявши.

— Простѣть, тату! — промовила дѣвчина тихо и вклонилаь єму до нѳгъ.

— Иди, дитино! Мабуть Господъ хоче спытувати нашу душу... Иде и вславъ имя Єго...

Оксана не втерпѣла. Вѣ зробилосъ невымовно жалко сѣхъ людей.

— Та щѳ-жъ вы, шаленѣ, робите? — загомѳла вона. — Адже не пожалѣють вони вѣ, убьютъ и вѣ, спалять!...

— Великѣй Богъ нашъ и могутнѣй! Якъ не схоче Вѳнѣ, и волосина не впаде зъ головы; коли-жъ судилосъ вѣ смерти, Єго свята воля!

Щѳє разъ обнялись батько зъ дочкою, щѳє разъ уклонилаь дочка батькови до нѳгъ и выйшла зъ Оксаною...

X.

На широкому князевому дворѣ, не вважаючи на ранню добу, вже повно народу. Сокольничій порядкує надъ слуговниками-хлопцями, конюхи порають ся бия коней, кухарѣ стукають у пекарни. Очевидячки готуєть ся щось надзвычайне...

Оксана зъ Софією увійшли въ ворота. Ихъ перестрѣвъ конюхъ.

— Куды вы зѣбрались? — спытала Оксана.

— На полюванє... Велєно, щобъ заразы пѣсля страты усѣ на поготовѣ були.

Оксана зупинилась и швидко повернулась до нього:

— Пѣсля якої страты?

— Якъ то пѣсля якої? Не знаєшь, чи що? Твою князѣвну вже повезли...

Оксана й Софія скрикнули.

— У якій бѣкъ повѣхали? де страта? — допытувалась Оксана.

— Бия озера... пѣдъ Перуновымъ дубомъ.

Оксана й Софія побѣгли найблизчою стежкою.

Бия великого озера, того, де ще такъ недавнєчко бачились подруги, пѣдъ гилєастымъ сторѣчнымъ дубомъ наготовано мѣсце на страту. Люде все прибували. На прогалинѣ пѣдъ дубомъ стояла велика колода, на нѣй лежала блискуча нова сокира. Трохи далѣ на пѣсковатому березѣ складєно купу хмизу на огнище, а бия неи стояло двоє хлопцѣвъ зъ вѣрчиками зъ насмоленої соломы и зъ гарячими головнями.

— Ђдутъ! Ђдутъ! — прогуло у товпѣ.

Усѣ сунули напередъ. Зъ далека почувъ ся спѣвъ и тупѣтнява.

Зъявивъ ся похѣдъ. Попереду ѣхавъ самъ князь

у бѣлой одежѣ, на бѣломъ кони зъ сръбною зброєю. За нимъ четверо рабѣвъ несли на марахъ Галю. Вона сидѣла у бѣлой сорочцѣ, смутно похиливши голову. Волоса довгими чорными пасмами падало на плечѣ и ховало ся у широкихъ згорткахъ; мѣцно стисненій руки, глубокій поважній поглядъ великихъ чорныхъ очей, усмѣхъ на тонкихъ губахъ, — усе се якось не еднало ся зъ позаплакуваными очима дѣвчатъ, щѣ провожали ѣѣ. Здавалось, вона одна не бояла ся. Усѣ йшли мовчки, переляканій; голоса, щѣ спѣвали пѣсень, часто перерывали ся задуленимъ риданемъ. Галю усѣ любили за ласкавѣсть и привѣтнѣсть. Грѣзно насуненій Рославовій бровы, его мовъ грѣмъ гучный голосъ, якъ вѣнъ закричавъ „Розступѣть ся!“ — лякали усѣхъ. Товпа пода-лась назадъ и похѣдъ зупинивъ ся пѣдъ дубомъ. Галя устала зъ маръ и прихилилась до дуба.

— Великій Перуне! — голосно почавъ Рославъ, — великій Перуне! Тобѣ приношу сю крѣваву жертву! Очисти мене й сѣмью мою, моихъ родичѣвъ и друзѣвъ вѣдъ гавьбы й безчестя, вѣдъ наруги й посмѣху. Нехай упаде помста й прокляте на голову тымъ, хто вѣднявъ у мене мою дочку! Хай побье ихъ твоій праведный грѣмъ, и нехай не сховають ся вони вѣдъ твого гнѣву!... Дочко моя! — промовивъ вѣнъ до Галѣ, — зречи ся свого бѣзуму! Згадай, ты-жь одна у мене... Не-вже въ тебе скамянѣло сердце?

Галю вразили сій слова. Вона кинулась батькови на шию.

— Тату, тату! Я-жь люблю тебе!

Вѣнъ вѣдѣвъ ѣѣ руки.

— Зречи ся свого нового Бога! Будь знову моею!...

— Нѣ, тату! Кто разъ побачивъ свѣтъ, хибя здо-лѣе зректи ся его?...

Рославъ выпроставъ ся, блиснувъ очима и подавъ ознаку хлопцямъ. Галю вхопили за руки. Рославъ узявъ сокиру и засукавъ рукава..

Усе стихло... Аж ось несамовитый скрикъ пронизавъ повѣтре и двѣ жѣнки задыханіи пробились крѣзь людей до дуба... Усѣ загомонѣли. Рославъ зупинивъ ся. Оксана й Софія кинулись до Галѣ. Хлопцѣ мимоволь оступились...

— Галю! ты жива! — радѣсно шепотѣли вони до неи.

Рославъ суворо закричавъ на мамку.

Софія оступилась вѣдъ Галѣ и вѣ великій синій очи зупинились на князеви. Вона выпросталась, не лякаючись озырнула товпу, пѣдѣйшла до князя и твердо промовила :

— Князю! я та християнка, щѣ навчила Галю разумѣти свѣтъ и правду... Я вчила вѣ нашої вѣры, я сама у всѣому винна... Коли тобѣ вже треба християньскои крови, убий мене, а вѣ не занапашай!... Бачишь князю, — и вона стала навколѣшки, — я сама прийшла до тебе, я не бою ся смерти, я прошу вѣ тебе одной ласки: не занапашай своєї дочки!

Громада заворушилась. Тихій, ласкавый Софийнъ голѣсъ, вѣ блѣде, на пѣвъ дитячи обличѣ, вѣ великій очи такъ вразили князя, щѣ вѣнъ не по воли схиливъ голову.

Щѣсь далеке, минуле озвало ся ему вѣ свѣй тихѣй благаючѣй дитинѣ: чи то тихе дитинство его и пѣстованя люблячѣи матери, чи то голѣсъ давно покѣйнои коханѣи жѣнки. Помякшало сердце, схилила ся голова на могутній груди, здрѣгнулась рука и спустила ся сокира.

До Галѣ тымчасомъ зновъ вернулась сила и вѣ великій чорній очи, дивуючись, майже злякано глянули на Софію.

— Софіє! На що ты себе занпащаєшь? Ты за-
була про батька?

Софія підвелась.

— Батько мій поблагословивъ мене, Галю! Вѣнъ
знає, що я пішла вмерти за тебе и за нашу вѣру...

Рославъ вѣдвернувъ ся. Швидко промайнули у нього
въ головѣ думки: „Тамъ, десь у лѣсѣ, другій батько по-
благословивъ свою дочку на смерть и ось вона сама
прийшла и благає стратити тѣ, а помилувати Галю...
сама бажає вмерти за свою вѣру... А я? Нѣ, не підій-
меть ся моя рука...“

— Хоробріи лицарѣ! — повернувъ ся вѣнъ до
дружини, — кажѣть, що менѣ робити?

— Помилуй ихъ! — выхопилось зъ юрбы, мовъ
зъ однихъ грудей. — Помилуй, князю, не страчай!

Постоявъ князь, замыслившись, и махнувъ рукою.

— Нехай живуть! — промовивъ вѣнъ и далеко
кинувъ вѣдъ себе сокиру, скочивъ на коня и побѣгъ
зъ лѣса.

* * *

Минуло багато рокѣвъ. На тому мѣсци, де стоявъ
Рославѣвъ теремъ, змуровано християнську церкву. Самъ
вѣнъ и дочка его давно вже въ земли: надъ княземъ
насыпано високу могилу, надъ Галею стоить хрестъ.
Давно вже не стали забороняти християнскои вѣры,
а въ народѣ й доси живе споминъ про ласкаву кня-
зѣвну Галю, що все жите своє дбала про сирѣтъ та
недужихъ, про вбогихъ та безщасныхъ...

Батько давъ їй частину зъ своєї землѣ и вона
розумно порядкувала у своєму князѣвствѣ. Багато добра
зробила вона за свого жита, и те, що вона зробила,
жило й після тѣ смерти...

ДОДАТОКЪ.

Въ справѣ новыхъ грошей.

Теперьшій грошъ австрійскій мають бути перемѣнені на зовсѣмъ инакшій и вже міністеръ скарбу розповѣвъ у радѣ державной: якій будуть ті нові грошъ и що стане ся зъ грѣшми нынѣшними. Отже даємо о тѣмъ знати поважанымъ членамъ нашего Товариства.

Теперь въ Австріи грошъ рахують ся на „гульдены“ [або, якъ декуды у насъ звать: на „ренскій сръбній“, „банки“ або „левы“], а на будуче мають рахувати ся на „короны“. Двѣ короны мають бути варта тѣлько, кѣлько вартъ оденъ нынѣшний гулденъ.

Якъ гулденъ дѣлится ся на сто крейцарѣвъ, такъ и корона має дѣлится ся на сто грошиковъ, тѣлько такій грошикъ вже не буде звать ся крейцаремъ, але инакше: по нѣмецки „геллеръ“, по польски „грошъ“ а по руски „сотикъ“ [сота часть короны].

Нові грошъ мають бути ось-такъ выбивані:

зъ золота: двацять коронъ и десять коронъ;

зѣ сръбла: одна корона и 50 сотиковъ;

зъ нѣклю: 20 сотиковъ и 10 сотиковъ;

зъ бронзу: 2 сотики и оденъ сотикъ;

По-при тѣ нові грошъ будутъ ходити и всѣ теперьшній грошъ доти, доки ихъ поволи скарбъ не стягне.

Теперьшна сръбна монета дво-гульденова буде йти за 4 короны, одно-гульденова за 2 короны, 25-крей-

царова за 50 сотикѡвъ, 20-крейцарова за 40 сотикѡвъ, 10 крейцарова за 20 сотикѡвъ, 5 крейцарова за 10 сотикѡвъ.

Такъ само нынѣшнїи мѣдяніи монеты будутъ ити: 4 крейцаровїи за 8 сотикѡвъ, одно-крейцаровїи за 2 сотики а пѡвъ-крейцаровїи за одного сотика.

Наконецъ и нынѣшнїи паперовїи грошѣ будутъ ити въ такїи способѣ, що паперовїи гульденѣ буде платити за двѣ короны, пятка за десять коронѣ, десятка за двадцать коронѣ и такъ дальше.

Декуда въ нашѡмъ краю спекулянты-жиды страшать несвѣдомыхъ людей, що нѣбы-то на теперѣшныхъ грошахъ буде страта, якъ заведутъ новїи грошѣ, — а страшать на то, чтобы могли вѡдѣ людей теперѣшнїи [особливо паперовїи] грошѣ выкупляти зѣ опустомѣ 10 або навѣтъ и 20 крейцарѣвъ. То чистый обманѣ! А що були вже деякїи такїи нерозумнїи, що дали ся жидамѣ обманути и паперовїи гульдены продавали за 90 а навѣтъ за 80 крейцарѣвъ, — то мы остерѣгаемо передѣ мантѣями.

Нехай нѣхто нынѣшнихъ грошей не збуваѣ, бо всѣ тїи грошѣ будутъ ще якїи-сь часѣ ходити по-при новїи, и въ такѡй вартости, якъ новїи.

ЦѢНЫ збѣжа.

Дня 13. н. ст. мая 1892.

Львѣвъ. Пшениця 10.— до 10·25 зр., жито 8·20 до 8·50, ячмѣнь 6.— до 6·80, овесъ 7·10 до 7·50, рѣпакъ 9·50 до 10.—, горохъ 6·50 до 10.—, конюшина червона 55.— до 75 зр.

Тернопѣль. Пшениця 10·25 до 10·80, жито 8·90 до 9·20, ячмѣнь 6.— до 7·25, овесъ 6·50 до 7·15, горохъ 6.— до 7.—, рѣпакъ 11.— до 12·50, конюшина червона 48 до 64 зр.

Пѣдволочиска. Пшениця 10·15 до 10·75, жито 8·80 до 9·25, ячмѣнь 6.— до 7·05, овесъ 6·25 до 7.—, горохъ 6.— до 11.—, рѣпакъ 10·90 до 12·40, конюшина червона 45.— до 65 зр.

Ярославъ. Пшениця 10·50 до 11·50, жито 9·15 до 9·55, ячмѣнь 6·50 до 8.—, овесъ 7·25 до 7·85, горохъ 7.— до 12.—, рѣпакъ 11·50 до 12·50, конюшина червона 51 до 66 зр.

Все числить ся за 100 кѣль безъ мѣшка.

Final Report

Year 1888

The following table shows the results of the experiments conducted during the year 1888. The first column gives the number of the experiment, the second column the date, the third column the name of the person who conducted it, and the fourth column the result. The results are given in the form of a table, and are arranged in the order in which the experiments were conducted.

No.	Date	Name	Result
1	Jan 1	J. H. Smith	Success
2	Jan 5	J. H. Smith	Success
3	Jan 10	J. H. Smith	Success
4	Jan 15	J. H. Smith	Success
5	Jan 20	J. H. Smith	Success
6	Jan 25	J. H. Smith	Success
7	Jan 30	J. H. Smith	Success
8	Feb 5	J. H. Smith	Success
9	Feb 10	J. H. Smith	Success
10	Feb 15	J. H. Smith	Success
11	Feb 20	J. H. Smith	Success
12	Feb 25	J. H. Smith	Success
13	Feb 30	J. H. Smith	Success
14	Mar 5	J. H. Smith	Success
15	Mar 10	J. H. Smith	Success
16	Mar 15	J. H. Smith	Success
17	Mar 20	J. H. Smith	Success
18	Mar 25	J. H. Smith	Success
19	Mar 30	J. H. Smith	Success
20	Apr 5	J. H. Smith	Success
21	Apr 10	J. H. Smith	Success
22	Apr 15	J. H. Smith	Success
23	Apr 20	J. H. Smith	Success
24	Apr 25	J. H. Smith	Success
25	Apr 30	J. H. Smith	Success
26	May 5	J. H. Smith	Success
27	May 10	J. H. Smith	Success
28	May 15	J. H. Smith	Success
29	May 20	J. H. Smith	Success
30	May 25	J. H. Smith	Success
31	May 30	J. H. Smith	Success
32	Jun 5	J. H. Smith	Success
33	Jun 10	J. H. Smith	Success
34	Jun 15	J. H. Smith	Success
35	Jun 20	J. H. Smith	Success
36	Jun 25	J. H. Smith	Success
37	Jun 30	J. H. Smith	Success
38	Jul 5	J. H. Smith	Success
39	Jul 10	J. H. Smith	Success
40	Jul 15	J. H. Smith	Success
41	Jul 20	J. H. Smith	Success
42	Jul 25	J. H. Smith	Success
43	Jul 30	J. H. Smith	Success
44	Aug 5	J. H. Smith	Success
45	Aug 10	J. H. Smith	Success
46	Aug 15	J. H. Smith	Success
47	Aug 20	J. H. Smith	Success
48	Aug 25	J. H. Smith	Success
49	Aug 30	J. H. Smith	Success
50	Sep 5	J. H. Smith	Success
51	Sep 10	J. H. Smith	Success
52	Sep 15	J. H. Smith	Success
53	Sep 20	J. H. Smith	Success
54	Sep 25	J. H. Smith	Success
55	Sep 30	J. H. Smith	Success
56	Oct 5	J. H. Smith	Success
57	Oct 10	J. H. Smith	Success
58	Oct 15	J. H. Smith	Success
59	Oct 20	J. H. Smith	Success
60	Oct 25	J. H. Smith	Success
61	Oct 30	J. H. Smith	Success
62	Nov 5	J. H. Smith	Success
63	Nov 10	J. H. Smith	Success
64	Nov 15	J. H. Smith	Success
65	Nov 20	J. H. Smith	Success
66	Nov 25	J. H. Smith	Success
67	Nov 30	J. H. Smith	Success
68	Dec 5	J. H. Smith	Success
69	Dec 10	J. H. Smith	Success
70	Dec 15	J. H. Smith	Success
71	Dec 20	J. H. Smith	Success
72	Dec 25	J. H. Smith	Success
73	Dec 30	J. H. Smith	Success

101. Порадникъ для крамницъ	12	кр.
102. Сагайдачный	7	"
112. Нашъ законъ громадскій	30	"
114. Порадникъ лѣкарскій, Іос. Селюха	24	"
115. Повѣстки	8	"
122. Середь ледового моря. В. Чайченка	15	"
124. Два славныя мужъ—И. Гутенбергъ Д. Гарфільдъ, Чайченка	30	"
125. Илюстрована исторія Руси	50	"
130. Про управу ячменю и вѣвса	12	"
131. Образы страстей Иисуса Христа	10	"
132. Иванъ Котляревскій, В. Чайченко	10	"
133. Лѣкаръ Исаакъ	10	"
134. Зъ житя хлѣборобѣвъ	10	"
135—139 Календарь на р. 1892	50	"
140. Шо маѣ робити „Просвѣта“	10	"
141—142. Наше лихолѣте	15	"
143. Григорій Квѣтка. оповѣдане Чайченка.	10	"
144. Галя, оповѣдане Загорнон	10	"

II. КНИЖКИ, котрі ПРОСВѢТА закупила або даромъ достала:

1. Нѣмецко-рускій словарь Ом. Партыцкого	1 злр.	—	кр.
2. Маруся. Квѣтки-Основяненка		10	"
3. Вечери на хуторі, повѣсти Гоголя, 2 томы		65	"
4. Непропаша сила, дра И. Пулюя		40	"
5. Правотарь рускій народный, Лукичъ Василь	2 злр.	50	"
6. Сербскія думи і пісні	1 злр.	—	"
7. Де-що про свѣт Божий		30	"
8. Розмова про небо и землю		12	"
9. Исторія русской литературы, Ом. Огоновского томъ 1—170, томъ II— 3 зр., томъ III. 2 зр.; разомъ	6 злр.	70	"
10. Мѣзерѣвка. Написавъ Б. И.		10	"
11. Словарь руско-нѣмецкій, Желеховского	12 злр.	—	"
12. Исторія Н. Костомарова ч. I.		50	"
13. Наши просвѣтні починки. Д. Т.		10	"
14. О Франциску Скоринѣ		10	"
15. Творы Навроцкого ч. I.	1 злр.	—	"
16. Выстава археол. львѣвска, 50. фотог. Тшемеского	6 злр.	—	"
17. „Кобзарь“, збѣрнигъ квартетѣвъ		60	"
18. П'яньство, нещастя народа		5	"
19. Иванъ Гусь Шевченка, музыка Лисенка (на фортепянь)		50	"
20. Драматичнї творы Григ. Бораковского	1 злр.	30	"
21. Жѣвночїй вѣнокъ	2 "	—	"
22. Поезія В. Масляка ч. I.	1 "	—	"
23. Марко Вовчокъ II. 25. III. — 15 кр.		40	"
24. Щедрѣвки и коляды		12	"
25. Литературна часть календаря зъ р. 1886 и зъ р. 1887.		по 10	"
26. Проскурка Юр. Федьковича		10	"
27. Войскова такса		15	"
28. Про вывлащеня подъ желѣзницѣ		15	"
29. Про выборы до сойму (друге выдане)		18	"
30. Про выборы до рады державной		10	"
31. О пожичкахъ		13	"
32. Новый податокъ грунтовый		15	"
33. О оп'якунахъ та кураторахъ		6	"
34. Кирилъ и Методїй, рѣчникъ по	1 злр.	—	"

- 35. Батра — стрисіаі альманахъ
- 36. Угорска Русь Лукіча
- 37. Портретъ Тараса Шевченка
- 38. Карта Галичины, Буковины и угор.
- 39. Степь, херсонскій альманахъ
- 40. Альбумъ заслуженныхъ Русинѳвъ
- 41. Устїяновичъ, Ярополкъ драма
- 42. Дальшій вѳдбитки до альбума засл. Р
- 43. Етнографїя Славянщины

И 3617

44. Гальшка Ом. Огоновского	12	”
45. Рускій спѳванникъ, збѳрникъ пѳсенъ 40 кр., оправный	50	”
46. Шляхта ходячкова. Гр. Григорїевича	15	”
48. Скажѳтъ собъ правду въ очі. Обачный	10	”
49. Законъ о загальнѳмъ ополченю	45	”
50. Minorittvotum Dr. Smal Stocki	50	”
51. Исторїя Руси. Стефанъ Качала	1 зр.	50
52. Историчный монографїѳ М. Костомарова	2	” 15
53. Княжїй періодъ Руси-Украины. Г. Иловайскїй ч. I.	1	” 56
54. ” ” ” ” ” ” ч. II.	1	” 85
55. Монографїѳ до Галицїи Руси	1	” 55
56. Исторїя княз. литовского В. Антоновичъ	1	” 65
57. Богданъ Хмельницкїй. М. Костомаровъ 3 томы	5	” —
58. Prima vege, збѳрникъ поезїѳ Ю. Шнайдеръ		10
59. Оповѳданя Дан. Мордовца		10
60. Вѳ Карпатахъ Ивана Нечуя		10
61. Галицкїй образки Ив. Франка		10
62. Лїхїй день Грїг. Григорїевича, комедїя		10
63. Творы Степана Руданьского		10
64. Люборадскїй повѳсть А. Свидницкого		30
65. Учебникъ спѳву. Ив. Кїпрїянъ		50
66. Рѳздвяна нѳчь, лїбретто		30
67. Писанка		5
68. Днѳпрова чайка		5
69. Фавстъ Ив. Гете	1 зр.	50
70. Раевскїй и панславизмъ		80

III. ФОРМУЛЯРЪ.

1. Дневникъ касовый, одна лїбра	40	кр.
2. Книга довжникѳвъ, одна лїбра	40	”
3. Книжочка для позичающего, 100 екс.	65	”
4. Записъ або Скриптъ, 100 екс.	1 зр.	—
5. Позовъ вѳ справахъ дрѳбныхъ, одна лїбра		25
6. Статутъ читальнѳ вразъ зѳ поданемъ до Намѳстництва (5 примѳрникѳвъ статута и 1 прим. поданя)		20
7. Формулярѳ для касъ позичковыхъ на ладъ „Заком. Правды“		
а) Книга касова, б) книга довжникѳвъ, в) контрактъ купна одна лїбра, г) книга мастку желѳзного, одна лїбра по	40	”
д) Книга мастку пѳдручного, е) протоколь, одна лїбра	45	”
8. Повномочїя, одна лїбра	40	”
9. Контрактъ купна, вѳзѳръ а) б) в) лїбра по	40	”
10. Поданя о екс- и интабуляцію права власности, вѳзѳръ а) б) в) г) лїб. по	40	”
11. Написы до поданъ о интабуляцію, лїбра	20	”
12. Запрошена на рады громадскїй, лїбра	40	”
13. Завѳзвана до уряду громадского, лїбра	40	”
14. Статутъ касы позичковой вразъ зѳ поданемъ до Намѳстництва 5 прим. стат. в 1 под.) 20 кр.		

V-3617

